

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Kulturmiljöenheten
Antikvarie
Lena Emanuelsson
lena.emmanuelsson@lansstyrel-
sen.se

BESLUT
2019-06-27

Diarienummer
432-25455-2014

Sida
1(5)

Judiska församlingen i Göteborg
Att.

Byggnadsminnesförklaring av Mosaiska kapellet och begravningsplatsen **Fastigheten Gullbergsvass 703:18 i Göteborg**

Beslut

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1 § kulturmiljölagen (SFS 1988:950), mosaiska kapellet och begravningsplatsen för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt 2 § samma lag följande skyddsbestämmelser:

Byggnaden

1. Den på kartan markerade byggnaden får inte rivas, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras utan Länsstyrelsens tillstånd.
2. I rummet får inte ändring eller borttagning av fast inredning göras. Till fast inredning hör bl.a. dörrar och dörrfoder, fönster och fönsteromfattningar, golv och kakelugn och kakelugnsliknande skåp.
3. Byggnaden ska underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten ska utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Underhållet ska ske med material och metoder anpassade till byggnadens egenart. Samråd med Länsstyrelsen ska ske innan vårdarbeten påbörjas.

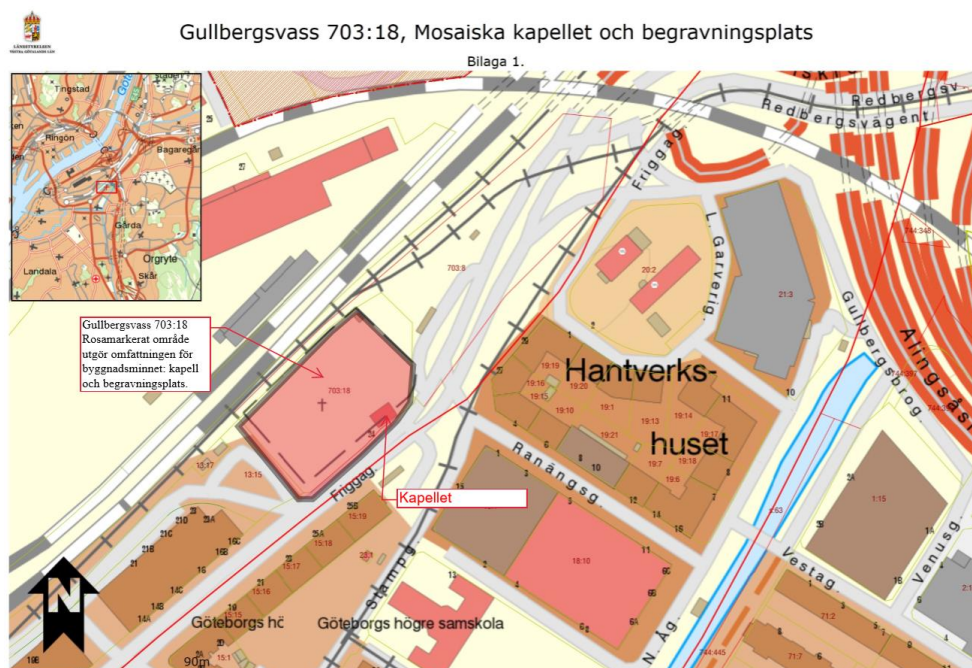
Begravningsplatsen

4. Begravningsplatsen ska vårdas och underhållas. Vård och underhåll ska ske enligt "Kulturhistoriskt bevarandeprogram och vårdplan" upprättad av Antiquum AB 2013 eller av Länsstyrelsen godkända förändringar av denna plan.
5. Begravningsplatsen får inte bebyggas eller på annat sätt förändras utan Länsstyrelsens tillstånd. Begravningsplatsens planform, gångvägar, staket och äldre träd, får inte flyttas, tas bort eller ändras. Gravvårdar med kulturhistorisk bedömning enligt klass 1 och 2 i bevarandeprogrammet ska bevaras och vårdas. Gjutjärnsstaketet som omger delar av begravningsplatsen ska vårdas och bevaras.

Upplysningar

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid mot skyddsbestämmelserna om åtgärderna är förenliga med bevarandet av byggnadsminnets kulturhistoriska värde.

Länsstyrelsen får ställa skäliga villkor för tillståndet. Villkoren får bland annat avse hur ändringen ska utföras samt krav på dokumentation och antikvarisk kontroll och medverkan.

Byggnadsminnets omfattning

Redogörelse för ärendet

Frågan om byggnadsminnesförklaring för Mosaiska kapellet och begravningsplatsen väcktes 2014. Miljön som helhet besitter ett mycket högt kulturhistoriskt värde och finns upptagen i Göteborgs bevarandeprogram "Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse - ett program för bevarande" från år 2000.

Ett antikvariskt bevarandeprogram har sammanställts av Antiquum AB på uppdrag av församlingen, med stöd av byggnadsvårdsbidrag från Länsstyrelsen.

Länsstyrelsen remitterade förslag på skyddsbestämmelser till Judiska församlingen den datum 19 december 2017 som tillstyrkt föreslagna skyddsbestämmelser. Länsstyrelsen remitterade också ärendet till Göteborgs byggnadsnämnd, trafikkontoret, kulturförvaltningen samt park- och naturförvaltningen som den 24 april 2018 tillstyrkt föreslagna skyddsbestämmelser. Judiska församlingen godkände förslag till skyddsbestämmelser den 1 oktober 2018.

Historik

De internationella inslagen har varit många och betydelsefulla för grundläggandet av Göteborgs stad och dess utveckling. Göteborgs judiska församling bildades ca 1780 i anslutning till det toleransedikt som Gustav III utfärdade 1781. Medlemmarna i församlingen bestod till stor del av viktiga nyckelpersoner för stadens kulturella liv. Ett s.k. judereglemente från 1782 medförde begränsningar i judarnas rätt till vistelseort. I reglementet förskrevs att judarna skulle bo i Stockholm, Göteborg och Norrköping. I dessa städer skulle inrättas begravningsplatser. Mosaiska begravningsplatsen i Göteborg inrättades 1792. Tomten som utvaldes låg utanför stadens gränser. Tomten var tidigare ämnad som krigskyrkogård men uppläts åt församlingen som arrende. Den judiska församlingens storlek ökade snabbt i Göteborg kring sekelskiftet 1800 och begravningsplatsen utvidgades 1817 och ett "benhus" uppfördes. År 1855 exproprierades en oanvänd del av begravningsplatsen då stambanan drogs fram. På 1980-talet kom anläggandet av spårvägens nya dubbelspår till Angered att innebära att 17 gravar flyttades till ett nytt område åt nordost. Flera gravvårdar har i dag svåra skador och det finns ett omfattande vårdbehov. Begravningsplatsen är indelad i fem kvarter, A-D. Kvarter D är det äldsta kvarteret med stentavlor från 1790-talet bevarade.

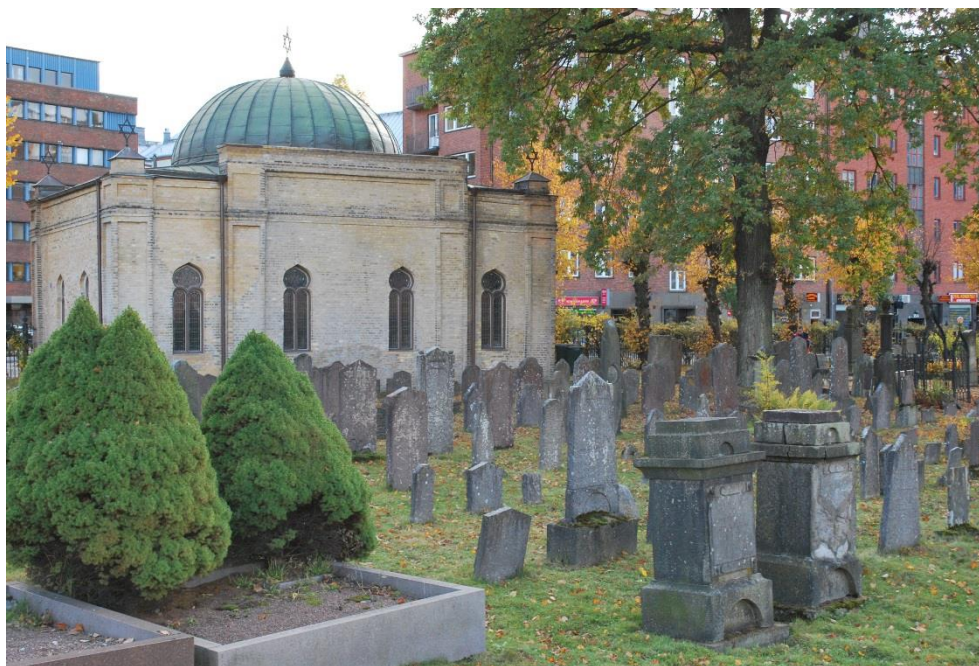

Foto: Johanna Ros

År 1864 uppfördes kapellet i morisk stil med kupoltak på begravningsplatsen. För uppdraget anlätades byggmästarna Philip Jacob Rapp för den arkitektoniska gestaltningen och C E Hansson för uppförandet av byggnaden. En vaktmästarbostad uppfördes också. Det är oklart vem som gestaltat kappellets interiör och fönstrens glasmosaik. Byggnadens exteriör präglas av

moriska influenser från den kontinentala europeiska arkitekturen för synagogor. Rummet har en kvadratisk form, vilket är vanligt hos äldre spanska synagogor. Fasaderna är uppförda i det för Göteborg klassiska gula förbländerteglet. Byggnadens mittdel utmärks av en kopparklädd kupol. Fasadens hörn kröns med plåtblagda kvadratiske torn med tornspiror i form av davidstjärnor. De blyspröjsade fönstren är bågformade i överkant med dekor av bland annat davidstjärnor i svart smide.

Kapellets rum präglas av strikt symmetri. Idag är de panelklädda väggarna målade med blått, orange och grön kulör i kraftfulla nyanser. Två vita kakelugnar finns i två av rummets hörn och i ett hörn finns ett träskåp utformat som en kakelugn och som fungerar som elskåp. Golvet, som är täckt med marmorplattor, har en svag lutning vilket var av väsentlig betydelse för rummets syfte. I rummet utfördes tvagning inför den sista ritualen som föregick svepningen. Ritualen utfördes av det judiska begravningssällskapet.

Under 1950-talet hade kapellet förlorat sin ursprungliga användning och byggnaden kom att användas som förråd. På 1980-talet var byggnaden i stort behov av renovering och omfattande exteriöra och interiöra åtgärder påbörjades. Delar av kapellets murar var i mycket dåligt skick och på sina ställen nedrasade.

Mellan åren 2006-07 genomfördes en större utvändigt renovering av tak och hängrännor, tegel och fogar samt fönster och dörrar. Större invändiga insatser gjordes också, vad gäller undertak, takstolar och isolering samt nya yt-skikt, bl.a. återskapades rummets ursprungliga bröstpanel och taklister. I samband med restaureringen fann man bakom de järnplåtsbeklädda dörrarna ett intarsiaarbete i ädelträ med ett vackert träarbete i spansk-morisk stil (mudjéjarstil) som är ovanligt på nordiska breddgrader. Denna dekor valde man dock att skydda och dörrarna övertäcktes.

År 2013 upprättade Antiquum AB på uppdrag av Judiska församlingen i Göteborg ett bevarandeprogram med vårdplan för Gamla Mosaiska begravningsplatsen. Konserveringsarbeten har gjorts på vissa gravvårdar och tillhörande staket.

Motivering

Enligt kulturmiljölagen (SFS 1988:950) 3 kap 1 § får Länsstyrelsen förklara en byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde för byggnadsminne. Bestämmelserna om byggnadsminnen får också tillämpas på parker, trädgårdar eller andra anläggningar.

Mosaiska kapellet har få motsvarigheter i Sverige. De är även ovanliga i ett europeiskt perspektiv då många mosaiska kapell revs och brändes ned under andra världskriget. Begravningsplatsen är en av fem judiska begravningsplatser som anlades i Sverige i slutet av 1700-talet. Begravningsplatsen och

kapellet utgör tillsammans en bevarad helhetsmiljö med lång kontinuitet-
som sådan besitter den därför ett mycket högt miljöskapande och samhälls-
historiskt värde.

Kapellet är också ett minnesmärke över den judiska församlingens tidiga
roll, och viktiga betydelse, för Göteborg. Miljön utgör en tvåhundraårig gö-
teborgsk släktokumentation över människor som haft mycket stor bety-
delse för staden Göteborg och är därför av omistligt kulturhistoriskt värde.

Länsstyrelsen bedömer att Mosaiska kapellet, med tillhörande begravnings-
plats, har ett synnerligen högt kulturhistoriska värde.

Beslutet bidrar till att uppnå de svenska miljömålen.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos Förvaltningsrätten, se bilagan *Hur man
överklagar*.

I detta ärende har Samhällsavdelningen avdelningschef Lena Malm beslutat
och antikvarie Lena Emanuelsson varit föredragande. I ärendet har också
länsantikvarie Mats Herklint deltagit.

Beslutsort: Göteborg

Detta beslut har bekräftats digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Bilaga

Hur man överklagar

Kopia

Riksantikvarieämbetet
Göteborgs Stadsmuseum
Göteborgs Stad

Efter laga kraft

Riksantikvarieämbetet (med laga kraftsbevis)
Fastighetsregistret, VicNatur/ÖVR